

૧. સમાજશાસ્ત્રીય વિભાવનાઓ

- સમાજશાસ્ત્રની પ્રકૃતિ : વ્યાખ્યા, સમાજશાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિબિંદુ
- મૂળ વિભાવનાઓ : સમુદાય, સંસ્થા, મંડળ, સંસ્કૃતિ, ધોરણો અને મૂલ્યો
- સામાજિક સંરચના : દરજ્જો અને ભૂમિકા; તેમના પારસ્પરિક સંબંધો બહુવિધ ભૂમિકાઓ; ભૂમિકા સમુચ્ચ દરજ્જા; સમુચ્ચ દરજ્જાની અનુક્રમિકતા; ભૂમિકા-સંઘર્ષ
- સામાજિક-જુથ : અર્થ, પ્રકાર:પ્રાથમિક-દ્વૈતિયક; ઔપચારિક અન્તર્જુથ-બાહ્યજુથ; સંદર્ભ-સમૂહ
- સામાજિક-સંસ્થાઓ : લગ્ન, કુટુંબ, શિક્ષણ, અર્થ-વ્યવસ્થા, રાજ-વ્યવસ્થા, ધર્મ
- સમાજીકરણ : સમાજીકરણ; પુન:સમાજીકરણ; સંભવિત સમાજીકરણ; વયસ્ક-સમાજીકરણ, સમાજીકરણની સંસ્થાઓ, સામાજીકરણના સિદ્ધાંતો
- સામાજિક સ્તરરચના : સામાજિક વિભેદિકરણ; કોટિક્રમ અને અસમાનતા; સ્તરરચના સ્વરૂપો: જ્ઞાતિ; વર્ગ; લોન્ગોક, એથેનિક સામાજિક ગતિશીલતા.
- સામાજિક પરિવર્તન : વિભાવના અને પ્રકારો : ઉત્ક્રાંતિ, પ્રસારણ, પ્રગતિ, ક્રાંતિ, રૂપાન્તર, સંરચનામાં પરિવર્તન અને સંરચનાનું પરિવર્તન, સિદ્ધાંતો : દ્વન્દ્વાત્મક અને ચક્રાત્મક

૨. સમાજશાસ્ત્રીય સિદ્ધાન્ત

- સંરચનાત્મક : નાડેલ, રેડાકલેફ બ્રાઉન, લેવી-સ્ટ્રાસ
- પ્રકાર્યાત્મક : માલિનોસ્કી, દુર્ખાઈમ, પારસન્સ, મર્ટન
- આંતરક્રિયાવાદી : સામાજિક ક્રિયા: મેક્સ વેબર, પેરેટો, પ્રતિકાત્મક આંતરક્રિયાવાદ : જી. એસ. મીડે; બ્લૂમર
- સંઘર્ષ : કાર્લ માર્ક્સ, ડહરનડોર્ફ, કોઝ્ટર, કોલિનસ
- સામાજિક સંશોધનનો અર્થ : સામાજિક ઘટનાની પ્રકૃતિ, વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ, સામાજિક ઘટનાના અભ્યાસમા આવતા પ્રશ્નો

- સંખ્યાત્મક પદ્ધતિઓ : સર્વેક્ષણ, સંશોધન પ્રારૂપ અને તેના પ્રકારો, ઉપકલ્પના, નિદર્શન, માહિતી એકઠી કરવાની પ્રયુક્તિઓ: નિરીક્ષણ; પ્રશ્નાવલી; અનુસૂચિ; મુલાકાત
 - ગુણાત્મક પદ્ધતિઓ: સહભાગી નિરીક્ષણ, એકમ અભ્યાસ, કન્ટેન્ટ એનાલિસીસ, મૌખિક વૃતાન્ત, જીવન ઇતિહાસ
 - સામાજિક સંશોધનમાં આંકડાશાસ્ત્ર: કેન્દ્રીય વલણના માપદંડો : મધ્યક, મધ્યસ્થ; બહુલક પ્રસારમાનના માપદંડો, સહ-સંબંધનું વિશ્લેષણ, સાર્થકતાના પરિક્ષણો, વિશ્વસનિયતા અને પ્રમાણભૂતતા
૩. ઘટનાશાસ્ત્ર અને એથનોમેથોડોલોજી : અલ્ફ્રેડ સુઝટ; પિટર બર્જર; લ્યુકમેન
 ૪. નવ-પ્રકાર્યાત્મકવાદ અને નવ-માર્ક્સવાદ : જ. એબેકઝ્ટન્ડર, હેબરમાસ; આલ્થુસર
 ૫. સંરચનાકરણ અને અનુ-આધુનિકતાવાદ: ગિડન્સ, દરિદા, ફૂકો
 ૬. ભારતીય સમાજ અંગેની સંકલ્પના : ભારતના લોકો: જુથો અને સમુદાયો, વિવિધતામાં એકતા, સાંસ્કૃતિક વિવિધતા : પ્રાદેશિક, ભાષાકીય, ધાર્મિક અને આદિવાસી
 ૭. સૈધ્યાંતિક દ્રષ્ટિબિંદુ: ઇન્ડોલોજીકલ/શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિબિંદુ : જી. એસ. ધુર્યે; લૂઇ ફૂમા
સંરચાત્મક - પ્રકાર્યાત્મક દ્રષ્ટિબિંદુ : એચ. એન. શ્રીનીવાસ, એસ. સી. દુબે માર્ક્સવાદી દ્રષ્ટિબિંદુ : ડી. પી. મુખર્જી; એ. આર. દેસાઇ સભ્યાત્મક દ્રષ્ટિબિંદુ : એન. કે. બોઝટ ; સુરજીતસીંહા સખઅલ્ટર્ન દ્રષ્ટિબિંદુ : બી. આર. આંબેડકર, ડવિડ હાર્ડીમેન
 ૮. સાંપ્રત મુદ્દાઓ: સામાજિક – સાંસ્કૃતિક ગરીબી: જ્ઞાતિ અને લેન્ગીગતાની અસમાનતા પ્રાદેશિક, એથનિક અને ધાર્મિક વિસંવાદિતતા કૌટુંબિક વિસંવાદિતતા : (અ) ઘરેલુ હિંસા (બ) દહેજ (ક) છૂટાછેડા (ડ) અન્તર- પીઢી સંઘર્ષ
 ૯. સાંપ્રત મુદ્દાઓ : વિકાસાત્મક: વસ્તી, પ્રાદેશિક વિષમતા, ગંદા વસવાટ, વિસ્થાપિતતા, પરિસ્થિતિશાસ્ત્રીય પતન અને પર્યાવરણનું પ્રદુષણ
 ૧૦. વિચલન અંગેના મુદ્દાઓ: વિચલન અને તેના સ્વરૂપો, ગુના અને બાલ – ગુનેગારી, શ્વેત ગુનાઓ અને ભ્રષ્ટાચાર, ગુનાઓ અને ગુનેગારોની બદલાતી નાસીર, ઔષધ – વ્યસન, આત્મહત્યા
 ૧૧. સાંપ્રત વાદવિવાદ: ભારતમાં પરંપરા અને આધુનિકતા રાષ્ટ્રના ઘડતરના પ્રશ્નો : ધર્મનિરપેક્ષતા; બહુવિધતા; રાષ્ટ્ર ઘડતર
 ૧૨. વૈશ્વિકીકરણના પડકારો: સમાજશાસ્ત્રનું સ્થાનિકીકરણ, શિક્ષણનું ખાનગીકરણ, ભારતમાં વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી નીતિ

૧૩. ગ્રામીણ સમાજશાસ્ત્ર: ગ્રામીણ સમાજના અભ્યાસ માટેના અભિગમો, ગ્રામીણ-નગરીય તફાવતો, રૂબ્રેનાઇઝેશન, કૃષક અભ્યાસો
 કૃષક સંસ્થાઓ: જમીનની માલિકી અને તેના પ્રકારો કૃષક સંબંધો અને ઉત્પાદનની ઢબનો વાદવિવાદ, જજમાની પ્રથા અને જજમાની સંબંધો, કૃષક વર્ગ – સંરચના
 પંચાયતીરાજ સંસ્થાઓ: ૭૩ માં સુધારા અગાઉની અને તે પછીની પંચાયત, ગ્રામીણ નેતૃત્વ અને પક્ષાપક્ષી, લોકોનું શક્તિ સંપન્નતા
 ગ્રામીણ વિકાસ માટેના સામાજિક મુદ્દાઓ અને વ્યુહરચના: બંધુઆ અને સ્થળાંતરી મજુરો, દરિદ્રતીકરણ અને વિ-કૃષિકીકરણ, કૃષક અસંતોષ અને ખેડુત આંદોલન, ગ્રામીણ વિકાસ અને પરીવર્તન, ગ્રામીણ સમાજના પરીવર્તનના પ્રવાહ, પરીવર્તનની પ્રક્રિયાઓ : સ્થળાંતર –ગ્રામીણ થી શહેરી અને ગ્રામીણ થી ગ્રામીણ ગતિશીલતા: સામાજિક / આર્થિક પરીવર્તનના પરીબળો
૧૪. ઉદ્યોગ અને સમાજ: પ્રશિષ્ટ સમાજશાસ્ત્રીય પરંપરામાં ઔદ્યોગિક સમાજ, શ્રમ વિભાજન, અમલદારશાહી, તાર્કિકતા, ઉત્પાદનના સંબંધો, અધિશેષ- મૂલ્ય, વિમુખતા, એક સામાજિક તંત્ર તરીકે કારખાનું, ઔપચારિક અને અનૌપચારિક સંગઠન, સામાજિક સંરચનાની ઉદ્યોગ ઉપર અસર, ઉદ્યોગની સમાજ ઉપર અસર
 ઔદ્યોગિક સંબંધ: શ્રમની બદલતી તાસીર, શ્રમ અને વ્યવસ્થાનના બદલતા સંબંધો સમાધાન; ન્યાયિક ચૂકાદો, મધ્યસ્થતા (લવાદી) સામુહિક સૌદાગરી, મજુર મહાજન (ટ્રેડ યુનિયન), વ્યવસ્થાનમાં મજુરોની ભાગીદારી (જોઇન્ટ મેનેજમેન્ટ કાઉન્સિલ), ગુણાત્મક વૃત, ઔદ્યોગિકરણ અને ભારતમાં સામાજિક પરિવર્તન, ઔદ્યોગિકરણની કુટુંબ, શિક્ષણ અને સ્તરરચના ઉપર અસર, ઔદ્યોગિક સમાજમાં વર્ગ અને વર્ગ-સંઘર્ષ, ઔદ્યોગિકરણમાં આવતા અવરોધો અને તેની મર્યાદાઓ
 ઔદ્યોગિક આયોજન: ઔદ્યોગિક નીતિ, કમ કાનૂનીકરણ, ઉદ્યોગોમાં માનવ સંબંધો
૧૫. વિકાસનું સમાજશાસ્ત્ર: વિકાસને લગતા વિભાવનાત્મક દ્રષ્ટિબિંદુઓ, આર્થિક વૃદ્ધિ, માનવીય વિકાસ, સામાજિક વિકાસ, સ્વસંચાલિત (સસ્ટેનેબલ) વિકાસ, પરિસ્થિતિશાસ્ત્રીય અને સામાજિક
 અર્ધવિકાસના સિધ્ધાંતો: ઉદાર : મેક્સ વેબર, ગનર મિડોલ, અશ્રિતતા : કેન્દ્ર-પરિધી (ફાન્ક) અસંતુલિત વિકાસ (સમીર અમીન), વૈશ્વિક – વ્યવસ્થા (વેલર્સ્ટાઇન)
 વિકાસના માર્ગ: આધુનિકીકરણ, વૈશ્વિકીકરણ, સમાજવાદી, મિશ્ર, ગાંધીવાદી

સામાજિક સંરચના અને વિકાસ: સામાજિક સંરચના અને પોષક તરીકે / અવરોધક તરીકે, વિકાસ અને સામાજિક-આર્થિક વિકસંગતતા, લેગીક અને વિકાસ સંસ્કૃતિ અને વિકાસ: સંસ્કૃતિ અને સહાયક / અવરોધક તરીકે વિકાસ અને પરંપરાની વિસ્થાપિતતા વિકાસ અને એથનિક આંદોલનોનું ઉદ્ધાણ

૧૬. વસ્તી અને સમાજ: વસ્તી વૃદ્ધિના સિધ્ધાંતો, માલ્થસીય, વસ્તીવિષયક સકાન્તિ ભારતમાં વસ્તીની વૃદ્ધિ અને વિતરણ: ઇ.સ. ૧૯૦૧ થી ભારતમાં વસ્તી વધારો, વસ્તીના નિર્ણાયકો, પ્રજનન, (ફર્ટિલિટી) મૃત્યુ પાત્રતા (મોરટાલિટી), રોગિષ્ટતા (મોરબિડિટી) અને સ્થળાંતરને લગતી વિભાવનાઓ, વય અને જાતિને આધારે વસ્તીનું બંધારણ અને તેના પરિણામો, પ્રજનનના નિર્ણાયકો, મૃત્યુદરના નિર્ણાયકો, શિશુ, બાળક અને માતૃ મૃત્યુદર સેગિષ્ટતાની દરો, સ્થળાંતરના નિર્ણાયકો અને પરિણામો

વસ્તી અને વિકાસ : વસ્તી : વિકાસમાં એક અવરોધના રૂપમાં અને વિકાસના એક સાધનરૂપે, વસ્તી – વૃદ્ધિને અસર કરતાં સામાજિક – સાંસ્કૃતિક પરિબલો
વસ્તી નિયંત્રણ : વસ્તી નીતિ : પ્રશ્નો અને દ્રષ્ટિબિંદુઓ, વસ્તીશિક્ષણ, વસ્તી નિયંત્રણ માટે લેવાયેલા ઉપાયો

૧૭. લૈંગિકતા અને સમાજ:

- લૈંગિક એક સામાજિક – અવધારણા તરીકે: લૈંગિક સમાજીકરણની ઢબો, સાંસ્કૃતિક પ્રતિકાત્મકતા અને સામાન્ય ભૂમિકાઓ
- સામાજિક સંરચના અને લૈંગિક અસમાનતા: પિતૃસત્તાક અને માતૃસત્તાક, શ્રમ વિભાજન – ઉત્પાદન અને પુન: ઉત્પાદન
- લૈંગિક સંબંધોના સિધ્ધાંતો : ઉદારવાદી, ઉદ્ધામવાદી, સમાજવાદી, અનુ. આધુનિકતાવાદી
- લૈંગિક અને વિકાસ: લૈંગિક સંબંધો ઉપર વિકાસની નીતિઓની અસર, વિકાસ અને લૈંગિક વિષેના દ્રષ્ટિબિંદુ – કલ્યાણકારી; વિકાસાત્મક અને સશક્તાત્મક (એમ્પાવરમેન્ટ)
- ભારતમાં મહિલા અને વિકાસ : મહિલાઓની સામાજિક – સ્થિતિના નિર્દેશકો : વસ્તી-વિષયક, સામાજિક, આર્થિક અને સાંસ્કૃતિક મહિલાઓના વિકાસ માટે વિશેષ યોજનાઓ અને વ્યૂહરચનાઓ સ્વોશ્ચેક ક્ષેત્ર અને મહિલાઓનો વિકાસ, વૈશ્વિકીકરણ અને મહિલાઓનો વિકાસ, પર્યાવણીક-નારીવાદ (ઇકો-ફેમીનીઝમ)

**Syllabus for the Preliminary Test of Assistant
Professor (Sociology), Class-2 in Government**

Colleges

Medium :English

1. SOCIOLOGICAL CONCEPTS

Nature of Sociology: Definition, Sociological Perspective

Basic Concepts :Community, Institution, Association, Culture, Norms and Values

Social Structure: Status and role, their interrelationship, Multiple roles, Role set, Status set, Status sequence, Role conflict

Social Group : Meaning, Types: Primary-Secondary, Formal- Informal, Ingroup-Outgroup, Reference group

Social Institutions : Marriage, Family, Education, Economy, Polity, Religion

Socialization : Socialization, ReSocialization, Anticipatory socialization, Adult socialization, Agencies of socialization, Theories of socialization

Social Stratification : Social differentiation, Hierarchy and Inequality, Forms of stratification: Caste, Class, Gender, Ethnic, Theories of social stratification, Social mobility

Social Change : Concepts and Types: Evolution, Diffusion, Progress, Revolution, Transformation, Change in structure and Change of structure. Theories: Dialectical and Cyclical

2. SOCIOLOGICAL THEORY

Structural : Nadel, Radcliffe Brown, Levi-Strauss

Functional: Malinowski, Durkheim, Parsons, Merton

Interactionist : Social action: Max Weber, Pareto, Symbolic interactionism: G. H. Mead, Blumer

Conflict : Karl Marx, Dahrendorf, Coser, Collins

METHODOLOGY

Meaning and Nature of Social Research : Nature of social phenomena, The scientific method, The problems in the study of social phenomena : Objectivity and subjectivity, fact and value

Quantitative Methods : Survey, Research Design and its types, Hypothesis, Sampling, Techniques of data collection: Observation, Questionnaire, Schedule, Interview

Qualitative Methods : Participant observation, Case study, Content analysis, Oral history, Life history

Statistics in Social Research : Measures of Central Tendency: Mean, Median, Mode, Measures of dispersion, Correlational analysis, Test of significance, Reliability and Validity

3. **Phenomenology and Ethnomethodology :** Alfred Shultz, Peter Berger and Luckmann, Garfinkel and Goffman
4. **Neo-functionalism and Neo-Marxism :** J. Alexande, Habermass, Althusser
5. **Structuration and Post-Modernism:** Giddens, Derrida, Foucault,
6. **Conceptualising Indian Society :** Peoples of India : Groups and Communities, Unity in diversity, Cultural diversity : Regional, linguistic, religions and tribal
7. **Theoretical Perspectives**
Indological/Textual Perspective : G. S. Ghurye, Louis Dumont
Structural-Functional Perspective : M. N. Srinivas, S. C. Dube
Marxian Perspective : D. P. Mukherjee, A. R. Desai
Civilisational Perspective : N. K. Bose, Surajit Sinha
Subaltern Perspective : B. R. Ambedkar, David Hardiman
8. **Contemporary Issues : Socio-cultural :** Poverty, Inequality of caste and gender, Regional, ethnic and religious disharmonics, Family disharmony : (a) Domestic violence (b) Dowry (c) Divorce (d) Intergenerational conflict

9. **Contemporary Issues : Developmental** : Population, Regional disparity, Slums, Displacement, Ecological degradation and environmental pollution, Health problems
10. **Issues Pertaining to Deviance** : Deviance and its forms, Crime and delinquency, White collar crime and corruption, Changing profile of crime and criminals, Drug addiction, Suicide
11. **Current Debates** : Tradition and Modernity in India, Problems of Nation Building: Secularism, Pluralism and Nation building
12. **The Challenges of Globalisation**
Indigenization of Sociology, Privatization of Education, Science and Technology Policy of India
13. **Rural Sociology**
Approaches to the study of Rural Society :Rural-Urban differences, Rurbanism, Peasant studies, Agrarian Institutions : Land ownership and its types, Agrarian relations and Mode of production debate, Jajmani system and Jajmani relations, Agrarian class structure
Panchayati Raj Institution : Panchayat before and after 73rd Amendment, Rural Leadership and Factionalism, Empowerment of people
Social Issues and Strategies for Rural Development : Bonded and Migrant labourers, Pauperization and Depeasantisation, Agrarian unrest and Peasant movements
Rural Development and Change : Trends of changes in rural society, Processes of change : Migration—Rural to Urban and Rural to Rural Mobility : Social/Economic, Factors of change
14. **Industry and Society**
Industrial Society in the Classical Sociological Tradition : Division of labour, Bureaucracy, Rationality, Production relations, Surplus value, Alienation

Industry and Society : Factory as a social system, Formal and informal organization, Impact of social structure on industry, Impact of industry on society

Industrial Relations : Changing profile of labour, Changing labour-management relations, Conciliation, adjudication, arbitration, Collective bargaining, Trade unions, Workers' participation in management (Joint Management Councils), Quality circles

Industrialisation and Social Change in India : Impact of industrialization on family, education and stratification, Class and class conflict in industrial society, Obstacles to and limitations of industrialization

Industrial Planning : Industrial policy, Labour legislation, Human relations in industry

15. Sociology of Development

Conceptual Perspectives on Development : Economic growth, Human development, Social development, Sustainable development : Ecological and Social

Theories of Underdevelopment : Liberal : Max Weber, Gunnar Myrdal

Dependency : Centre-periphery (Frank), Uneven development (Samir Amin), Worldsystem (Wallerstein)

Paths of Development : Modernisation, Globalisation, Socialist, Mixed, Gandhian

Social Structure and Development : Social structure as a facilitator/inhibitor, Development and socio-economic disparities, Gender and development

Culture and Development : Culture as an aid/impediment, Development and displacement of tradition, Development and upsurge of ethnic movements

16. **Population and Society**

Theories of Population Growth : Malthusian, Demographic transition

Population Growth and Distribution in India :Growth of Indian population since 1901, Determinants of population, Concepts of Fertility, Mortality, Morbidity and Migration : Age and Sex composition and its consequences, Determinants of fertility, Determinants of mortality, infant, child and maternal mortality, Morbidity rates, Determinants and consequences of migration
Population and Development : Population as a constraint on and a resource for development, Socio-cultural factors affecting population growth

Population Control : Population policy : Problems and perspectives, Population education, Measures taken for population control

17. **Gender and Society**

Gender as a Social Construct : Models of Gendered socialisation, Cultural symbolism and gender roles

Social Structure and Gender Inequality : Patriarchy and Matriarchy, Division of labour—Production and reproduction

Theories of Gender Relations : Liberalist, Radical, Socialist, Post-modernist

Gender and Development : Effect of development policies on gender relations,

Perspectives on gender and development—Welfarist, developmentalist Empowerment

Women and Development in India : Indicators of women's status : Demographic, social, economic and cultural, Special schemes and strategies for women's development, Voluntary sector and women's development, Globalisation and women's development, Eco-feminism